

KOM, VI LEKER LÄSNING!

Svenska barn läser allt mindre. Men femåringarna på Örtagården i Trelleborg leker bokstäver och berättelser hela dagarna – i sagoböckerna, i surfplattorna och i skogen.

TEXT Katarina Björvall BILD Ewa Levan

Ett gammalt
tygstycke rivet i
remsor hänger
mellan träden i
Sagokogen
utanför förskolan.
Det blir porten till
berättelsernas
värld.

VEM HAR TAGIT ANKANS bokstäver? Barnen letar ledtrådar i det vildvuxna oxelsnår som de kallar Sago-skogen. I ett träd har förskolläraren Gunilla Treble-Read hängt små vita sammetspåsar. På dem står det skrivet te och kaffe, kanel och ättika, men barnen kan inte riktigt läsa så de luktar sig till innehållet.

– O’boy, säger en flicka som sniffar på kanelen.

– Kaffe, säger en pojke och rynkar nästan.

Som belöning ger Gunilla Treble-Read dem var sin ledtråd, ett kort med bokstaven N och en bild av något rött. Sedan går jakten vidare.

Svenska barn läser allt mindre och får allt svårare att förstå det de trots allt läser. Forskning visar att intresset för läsning måste grundläggas tidigt. Det vet man på Örtagårdens förskola i Trelleborg, där man väcker barnens nyfikenhet på språket genom sagor.

Här i en anonym byggnad i ett hyreshusområde på den skånska slätten lever magin, sagorna och verklighetsflykten. I en korg på golvet står ständigt nya

begagnade böcker lätt tillgängliga, i ett hörn väntar barnens egenhändigt sydda trolldockor på att få leka fram berättelser, i surfplattorna har barnen skrivit små historier om trollen och i en sliten resväska ligger klossar, ett blått tyg och tre mjukdjur som när som helst kan bli en föreställning om Bockarna Bruses promenad över bron.

När femåringarna kommer på hösten får de börja med att lära sig skriva sina egna namn, sedan kommer kompisarnas och så får de fortsätta att leka sig fram med böcker och surfplattor och karamellfärgade bokstäver spridda över hela golvet.

– Man blir förvånad varje vår när man ser hur de sitter och skriver framför datorn, säger förskolechefen Ann-Sofie Ohlsson.

Det finns de som knäcker läskoden också.

VID UPPROPET PÅ MORGONEN visar Gunilla Treble-Read kort med barnens namn i stället för att ropa ut dem. Varje dag finns det plats för en berättelse. Det kan vara en sagovandring som i dag, men det kan också vara en förskollärare eller ett barn som berättar under mindre

dramatiska former, eller en pedagog som läser en väl repeterad bok som ger stora möjligheter till ögonkontakt och samtal.

AVDELNINGEN TIMOTEJ ÄR OVANLIG. I sin bok *Litteraturläsning i förskolan* visar forskarna Ulla Damber, Jan Nilsson och Camilla Ohlsson att läsning i förskolan oftast bara tar sig formen av en så kallad läsvila, när en pedagog läser högt för barnen i fem–tio minuter efter lunch så att de kan smälta maten. Mer ambitiös läsning där barnen är aktiva är sällsynt. På en del förskolor förekommer ingen läsning alls.

Läsningens potential är till stor del outnyttjad, säger Ulla Damber, lektor i läs- och skrivutveckling vid Umeå universitet. Framför allt handlar det om utvecklingen av ordförrådet.

– För att erövra orden måste barnen exponeras för dem ett antal gånger och även själva använda dem i ett sammanhang. Förskolor som arbetar så kan hjälpa barnen till mer jämlika villkor i skolan. Annars blir ordförrådet helt beroende av vad barnen växer upp i för hem, vilken utbildningsnivå föräldrarna har, säger Ulla Damber. S

SAGOR SOM PEDAGOGIK

Sagopedagogik är ett sätt att nå läroplanens mål genom sagor och berättelser – läsning, lek, sång, musik, hantverk och gestaltning i andra former. I Trelleborgs kommun har hundra förskolepedagoger gått en ettårig kurs i ämnet hos sagopedagogen Maria Rossövik.

MODELL FÖR TIDIGARE KODKNÄCKNING

Genom Bornholmsmodellen får förskolebarn träna bland annat fonetisk (ljudmässig) medvetenhet, bokstavskunskap och ordförråd. Barn som genomgår alla steg i modellen får lättare att lära sig läsa i skolan.

Efter en kurs i sagopedagogik fick förskolläraren Gunilla Treble-Read 40 extra arbetstimmar för att på kvällar och helger bygga upp en sagoverksamhet. Nu skapar hon dockor och djur på fritiden, men mycket gör också personal och barn tillsammans.

»Böcker är en skatt. Här ligger aldrig böcker slängda«, säger Gunilla Treble-Read.

»Det är viktigt att skapa en miljö som är rik på händelser som har att göra med läsning.«

Det gäller att ägna sig åt det hon kallar för "effektiv läsning". Att samtala med barnen om boken före läsningen – visa upp omslaget och fråga "vad tror ni att det här kommer att handla om?". Att stanna upp under läsningen och resonera kring barnens frågor. Och framför allt, att bearbeta läsningen i efterhand, genom att rita eller gestalta berättelsen med rekvisita. Helst ska boken också passa in i ett tema på förskolan, så att verksamheten får en helhet och bokens innehåll vidgar barnens värld.

En förutsättning för läsning är böcker. Ulla Damber menar att det

borde vara obligatoriskt för alla förskolor att ha ett bibliotek, på samma sätt som det är för skolor. Det behöver inte vara så pretentiöst som det låter – några bokhyllor i ett hörn kan räcka.

En nära tillgång till böcker i barnens höjd minskar också risken för att fokuset på läsning gör förskolan till alltför mycket skola.

– Det är viktigt att skapa en miljö som är rik på händelser som har att göra med läsning och skrivande. Liksom fixa en byggnadsställning där barnen kan leka läsning – lekskriva och lekläsa, säger Ulla Damber.

På avdelningen Timotej är läsning

mer än böcker. Med utgångspunkt i så kallad sagopedagogik leker, ritar, målar, fotograferar, musicerar och gestaltar man även på andra sätt klassiska folksagor och andra berättelser. God hjälp har man av språkverktyget Bornholmsmodellen, som bland annat syftar till att rikta barnens uppmärksamhet på språkets ljud för att de ska få lättare att lära sig läsa när de börjar skolan.

– Barnen sätter ord på allt, säger förskolläraren Madeleine Sollvén.

– Ja, säger Gunilla Treble-Read, ta exemplet socka. Så säger inte barnen här i Skåne, de säger hosor eller strumpor, men genom sagorna har de lärt sig ordet socka – "att sticka sockor". Eller stuga, det visste de inte vad det är för de har ingen sommarstuga, men nu har de lärt sig det och en massa andra nya ord.

ÖRTAGÅRDEN LIGGER I TOPP när det gäller språkutveckling, det visar en kartläggning av femåringarna på alla kommunala förskolor som Trelleborgs kommun gör varje vår. Gunilla Treble-Read menar att man med sagopedagogiken prickar av alla mål som nämns i förskolans läroplan, från dem som har att göra med relationer och identitetsutveckling till de mer kunskapsorienterade. Framför allt de mål som anknyter till språklig utveckling – att lyssna, reflektera och uttrycka sig; att utvidga sitt ordförråd och nyansera språket; att intressera sig för symboler, texter och olika medier.

Men vad händer med barnen när de går vidare från förskolan till förskoleklassen? De är på god väg att lära sig läsa men hamnar i ett sammanhang där fokuset ligger mer på socialt samspel än på läsande och skrivande.

– Vi i förskolan har ju fått en förtydligad läroplan. Nu kanske läroplanen för förskoleklassen också förtydligas så att inte lågorna släcks i barnens ögon, säger Madeleine Sollvén apropå den politiska debatten om en obligatorisk förskoleklass.

Att arbeta som sagopedagog är krävande. När Gunilla Treble-Read agerar berättare i skogen liknar hennes yrke en improvisationsskådespelares. Hur orkar hon?

– Barnen kommer ju springande till mig varenda dag, för det här är ju så roligt för dem. Det fanns en period när jag inte orkade, men då kunde jag stiga åt sidan.

Hennes kollegor i arbetslaget tog över och gav pedagogiken ett starkare fokus på matematik, teknik och naturkunskap under en period. Sedan var Gunilla Treble-Read i form igen.

Hon ler brett vid tanken.

– I hela mitt liv har jag haft huvudet fullt med skog, troll och vättar. Jag var ett kreativt barn, men jag kom inte ut så mycket. Nu är det som att jag får uppleva en del av min barndom på nytt, fast på ett bättre sätt.

Barnen har fått ihop alla ledtrådar.

Gunilla Treble-Read skrapar undan multnande löv och kvistar från en plätt på marken och ber de barn som har fått bilder att pussla ihop sina kort där. En röd man med skägg framträder.

– Tomten! ropar barnen.

Bra, säger Gunilla Treble-Read och ber dem som har fått bokstäver att lägga fram sina kort.

TOME

– Finns det fler kort?

Två pojkar lägger dit sina.

TOMETN

– Tomten! ropar barnen igen, lika överraskade som nyss.

En flicka byter plats på två bokstäver och barnen drar vidare genom buskaget till en tomtedocka som har gömt sig i ett träd, ångerfylld över att ha tagit de livsviktiga bokstäverna.

*Katarina Bjärvall är frilansjournalist.
pedagogiska.magasin@lararforbundet.se*

LÄSNING SOM DISCIPLIN

I genomsnitt läser förskolepersonal för barn vid sex tillfällen per vecka, fem-tio minuter åt gången, visar en studie gjord på 40 förskolor som Ulla Damber, Jan Nilsson och Camilla Ohlsson redovisar i sin bok *Litteraturläsning i förskolan*. Läsningen fyller enligt studien oftast en lugnande eller disciplinerande funktion och aktiverar sällan barnen.

Utgångspunkten för sagopedagogiken på Örtagårdens förskola är de mål som växer fram ur utvecklingssamtalen och de individuella utvecklingsplanerna.